

ezeket Kádár József faluról falura járva és a levéltárak félhomályából hozta napvilágra. Ezért is nevezik őt a Szamosok vidékének Orbán Balázsának. Adatgyűjtéseinek jelentőségével maga Kádár is tisztában volt, amikor azt írta, hogy „lesz idő, mikor e munka becses lesz..., mikor Lexikonja lesz sok kutatónak és szakembernek.”

A nagy megyei monográfia megírása óta eltelt évszázad alatt újabb adatok sokasága került a tudományos érdeklődés homlokterébe, anélkül hogy ezek a monumentális munka alapjait érintették volna. Napjainkban is érvényes igazságként fogadhatjuk el Szabó T. Attila megállapítását, mely szerint Kádár monográfiája „terjedelmére és adatainak bőségére nézve is a magyar vármegyékről írt hasonló jelle-

gű művek közül a legjelentősebb, legtisztéletreméltóbb teljesítmény.”

A Szamosok egybeáramlása vidékén fellelhető tárgyi és szellemi értékek megteremtéséhez, amint arra Kádár rámutat, az itt együttélő népek sajátos egyéniségükkel járultak hozzá, tették azokat változatossá, mintegy állandóan megújuló válasszként az egyetemes és sokszínű népi kultúra megannyi kihívására.

(Szerk. megjegyzés: 2013. június 15-én az ünnepi szentmise és szeretetvendégség után, 16 órakor a szamosújvári TÉKA Közművelődési Alapítvány konferenciatermében elhangzott nagysikerű könyvbemutató előadás szerkesztett változata. A könyv az EÖGYKE székhelyén megvásárolható.)

Világosító Szent Gergely ünnep Zuglóban

A Zuglói, XIII., XV., és XVII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatok 2013. június 9-én vasárnap 16 órakor a Lipták villában Világosító Szent Gergely tiszteletére tartott közös ünnepi megemlékezésén Zsigmond Benedek (jobb oldali kép) méltatta világosító Világosító Szent Gergely életútját. Közreműködött a Hangist Együttes

Székely András Bertalan

Egy melodráma margójára

Bevezető a Várady Mária és Szilasi Alex által előadott „Ének Rilke Kristóf zászlótarló szerelméről, haláláról” c. opera – zongorára és egy színészre – magyarországi ősbemutatójához. Elhangzott az MTA budavári Zenetudományi Intézetében, 2013. május 29-én.

Hölgyeim és Uraim!

Sok nemzetet érintő, hazánkban lezajlott világtörténelmi jelentőségű eseménynek a szintén európai ágbogakkal rendelkező irodalmi, zenei leképezéséről kellene néhány percben Önökhöz szólnom. E többé-kevésbé lehetetlen feladat súlyát éreztem néhány hete, amikor Várady Mária művésznő felkért a feladatra, mégis az iránta, valamint Szőke István rendező és nem utolsó sorban Szilasi Alex zongoraművész iránti tiszteletből igent mondtam.

Hol is kezdjem? Ezelőtt csaknem három évtizeddel, 1984-ben, mint egy nemzetközi kutatócsoport tagja, jártam először Szentgotthárdon, ahol azonnal megragadta a figyelmemet a templom mennyezetén Dorfmeister István freskója a szentgotthárdi csatáról. Azután hetekig művelődésszociológusi terepmunkát végezve a rábavidéki szlovén falvakban, a nép ajkán, epikus emlékezetében, de a szakirodalomban is találkozhattam az ütközettel összefüggő legendákkal, mondákkal, hivatkozásokkal. Utóbb sokszor visszatérve, lehetetlen volt nem észrevennem a mai határ osztrák oldalán, a Schlösselbergen azt a tizenöt méter magas kőkeresztet, amely ugyanennek az emlékére épült. Trianon fintora, hogy a csatát bár az egész világ szentgotthárdiként jegyzi, a szomszédaink nagyfalvai/mogersdorfi eseményként szintén a magukénak tekintik...

Egyszóval: 1664-ben a Habsburgok szervezte európai haderő nagyjelentőségi győzelmet aratott a török seregek fölött. Akkoriban, a kontinensen dúló török háborúk fő

Szilasi Alex zongoraművész, Várady Mária színművész és Szőke István rendező

hadszíntere a három részre szakított Magyarország volt. Mohács (1526) és Mezőkeresztes (1596) után első ízben sikertől vereséget mérni az oszmán hadakra, ami végül is a későbbi teljes visszaszorításuk első állomásává vált.

Az európai seregek élén Raimondo Montecuccoli állt, a hadvezér mellett a francia de Coligny és a rajnai főparancsnok, von Hohenlohe szerepe magaslik ki, de velük egy sorban említhető Johann von Sporck tábornoké, a magyar Csányi Bernát várúr, Eszterházy Pál, későbbi nádor, Nádasdy Ferenc országbíró vagy V. (Lotaringiai) Károly her-

ceg neve. A keresztény oldalon a császári csapatok mellett francia, szász, sváb, bajor, brandenburgi, cseh, horvát, piemonti olasz, spanyol, németalföldi, magyar és szlovén tiszteket, lovasokat, tüzékeket, gyalogosokat találunk. Velük szemben sorakozott fel a *Köprülü Ahmed* nagyvezír, Izmail budai pasa – a szultán sógora – és mások irányította oszmán had, amelyben a birodalom jellegéből adódóan nemcsak törökök, hanem tatárok, szerbek, szkipetárok – vagyis albánok –, bosnyákok, bolgárok, románok – közöttük a moldvai/havasalföldi fejedelemség –, perzsák, sőt renegát magyar hajdúk is szolgáltak. Az ütközet a mai magyarországi szlovén lakta települések (Szentgottárd, Rábatótfalu, Felső- és Alsószőlőnk, Szakonyfalu, Apátistvánfalva, Permise, Kétyölgy), valamint az említett Nagyfalva térségében zajlott.

A fentiekért azért éreztem fontosnak kiemelni, hogy a csata európai jelentőségére hívtam fel a figyelmüket. További hadtörténeti fejtegetések helyett már csak annyit, hogy dacára a diadalnak, Bécs – birodalmi megmondolásokból –, rövidesen megkötötte a vasvári békét, amelynek értelmében török kézen maradhattak az addig meghódított területek. Az udvar cserbenhagyta ezzel a magyar királyságát, elmulasztva annak felszabadítását, odadobva ez által Sztambulnak a Velencei Köztársaságot is. Nemcsak hazánkon söpört végig óriási tiltakozási hullám, hanem visszatetszést váltott ki számos német rendben, a franciák pedig egyeseken szégyenteljesnek minősítették. Mivel előbb az eszéki híd, majd Zrínyiújvár is áldozatul esett az osztrák érdekeknek, *Zrínyi Miklós* Habsburg-ellenes szervezkedésbe fogott, ami után röviddel a Csáktornya melletti kursaneczi erdőben, rejtélyes körülmények között halálra sebezte egy vadkan. Nemsokára a testvére, Péter és más

főurak vezette Wesselényi-féle összeesküvést is leleplezte a császári titkosrendőrség, hogy azután kemény megtorló intézkedéseket foganatosíthasson.

A történelmi háttér megvilágítása után ugorjunk nagyot az időben. 1875-1926 között élt egy nagyszerű osztrák költő, *Rainer Maria Rilke*. Mivel édesanyja régi prágai patríciuscsalád, édesapja pedig karintiai katonatiszt sarja volt, eleve a német és a cseh nyelven szocializálódott, ehhez jött még a francia-, majd orosznyelv-elsajátítása. Az európai látóköre segítette hozzá, hogy megújítsa kora líráját és a prózáját, nagyfokú műveltséget szerezzen az esztétika, a filozófia, a képzőművészet terén, saját művekkel gazdagítva azokat. Járt Tolsztojnál Oroszországban, Rodin személyi titkáraként élt Párizsban, hosszabb ideig Bécsben és Grácban, azután Svájcban, Bajorországban, az osztrák mellett felvéve a csehszlovák állampolgárságot is. Bejárva a földrészt, többek között a budapesti Zeneakadémián is tartott sikeres előadást a költészetről.

Nos, ez a nagyszerű ember családi hagyományul kapta, hogy az egyik ősök, bizonyos *Christoph Rilke von Langenau*, Montecuccoli ármádiájában, mint zsoldos, részt vett a szentgotthárdi csatában. A fiatal kornét (a szó eredetileg kürtöst, de később zászlótartót, zászlóst jelentett a katonai rangok között) személye a gyermekkorától izgatta Rilket, ezért nem véletlen, hogy idővel meghihlette, s talán a legszebb művét is róla írta. Az „*Ének Rilke Kristóf kornét szerelméről és haláláról*” című alkotás műfaját *Hegedűs Géza* professzor ritmikus, olykor verse forduló költői elbeszélésnek nevezi. Rilke eme 1896-ban, egy éjszaka alatt írott líraian dallamos kispróza-románcát csak hét év múlva tette közzé, akkor viszont valóságos bestseller-sikert aratott vele. Végigolvasva a szöveget, jómagam is meg-

erősíthetem, hogy a lelket magával ragadó, nyelvében, életérzésében ma is korszerű műalkotás!

Az opust 1914-ben egy másik kiválóság, bizonyos *Casimir von Pászthory* megzenésítette. Mivel gyakorlatilag teljesen ismeretlen hazánkban, szükségét érzem néhány mondattal ráirányítani a figyelmüket. A német források *magyar zeneszerzőként* tartják számon, így e vonatkozást nyomatókosítani szeretném. 1886-ban Budapesten született, a Királyi Kúrián vezető kormánytisztviselő édesapja és a hannoveri német eredetű, Liszt-tanítvány, zongoraművész édesanyja gyermekeként. Családi okokból a középiskoláit Nürnbergben, a jogi, majd zeneakadémiai tanulmányait Bécsben végezte. Bejárván Európát, majd Kis-Ázsiát, a bécsi konzervatórium cselótanára lett. 1953-ban egyetemi tanári címet kapott. Operáit, balettjeit, melodramáit, zenekari, kamarazenei, zongora- és dalműveit Grácban, Salzburgban, Bazelben, Weimarban, Karlsruheban és más jeles zenei helyszíneken mutatták be, illetve adták ki. A szakirodalom a muzsikáját stilsztikailag a wagneri–straussi tradíciókban gyökerezőként jellemzi.

A Rilke-szöveg megzenésítésének partitúrája francia nyelven nagyon sok kiadást megért. Az internet szerint melodráma, a meghívó szerint opera műfajú darab kottája kalandos úton jutott el nemrégiben Magyarországra. Szilasi Alex nagyon átgondolt alkotásnak tartja, amelyben a zene és a próza többnyire egymást követően csendül fel. Ahogy Várady Mária fogalmazott, „minden érzelmi és értelmi vonulat saját zenei motívummal jelenik meg, amelyek vissza-visszatérnek”. A mű tehát recitativóból és kíséretből áll.

A mai est egyben **hazai ősbemutató**, így zenetörténeti jelentőségű pillanat is egyben!

A létrehozói *Várady Mária*, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház korábbi művésznője, a Chopin-művek méltán világhírű előadóművésze, a számos európai egyetemen oktató *Szilasi Alex* és *Szöke István*, aki a Biharnak a II. bécsi döntés után visszacsatolt felén született, ma pedig a fővárosban többek között Nyíró-darabot rendez. Alkotótársaik a kiváló jelmeztervező, *Fekete Mária*, a rendező állandó munkatársa, valamint az érzékeny, forrásként felzobogó, gyönyörű nyelven műfordító *Petra-Szabó Gizella*.

Végezetül engedjék meg, hogy néhány összefűzött gondolatot idézzek *Friedrich Nietzsche*-nek A tragédia születése c. könyvecskéjéből: „*a zene... a dolgok még alakot nem öltött sűrűjét, magvát, vagyis a dolgok szívét adja vissza... a recitativót úgy kell meghatározunk, hogy az az epikus és a lírai előadásmód egyvelege, mégpedig korántsem valamilyen összetartó, szilárd ötvözet, amely ilyen különlemű dolgokból elő sem állítható, hanem csupán külsőlegesen összeillesztett mozaikszerű képződmény, amilyenre példát sem a természetben, sem pedig tapasztalataink területén nem találunk... A recitativóval újra felfedezni vélték az eredeti ember beszédmódját; az operával pedig a hazáját ennek az idillien, avagy heroikusán jó lénynek, akinek valamennyi tettét egyúttal a természetes művészösztön vezérli, aki minden közlendőjéhez énekel is egyet, hogy azután, akár a legcsekélyebb érzelmi mozdulata, izgalma, megindulása alkalmával, tüstént teljesen kiereszse a hangját.*”¹

Kezdődjék tehát a játék!

¹ Nietzsche, Friedrich: A tragédia születése. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986. 134., 155-156. pp.